

Nuht 5.8.88

Het Noorden

Berusting

W orden de gedichten van Saul van Messel (dr. Jaap Meijer) gelatener van toon? Dat gevoel ontstaat een beetje na lezing van zijn laatstverschenen bundel *Monumentenzorg; nieuwe joodse balladen uit Groningerland*. Ook in deze gedichten spreekt uit elke regel de tragiek van de grote vernietiging van het joodse volk, maar er lijkt minder verbeten aanklacht in door te klinken dan in eerder werk van de dichter, en meer berusting. Zelfs geen verwijt aan onze falende 'monumentenzorg': het gebrek aan piëteit waarmee wij lijdelijk toekeken hoe de drie sjoeltjes (synagogen) van Pekela, Hoogezand en Stadskanaal werden opgeruimd. Ze werden 'tot schuchtere prooi, voor nuttige nieuwbouw van een nuchtere gooi', zegt de dichter. Het is gebeurd, het valt niet meer ongedaan te maken.

Geladen

Maar de pijn blijft: het hartzeer om wat zijn geloofsgenoten werd aangedaan. Het beheerst het denken en voelen van Saul van Messel en vormt de onuitputtelijke scheppingsbron voor zijn sobere, geladen poëzie: dichterlijke telegrammen die hij ons via zijn bundels als boodschappen stuurt en waarmee hij ons steeds weer ombarmhartig in de ziel grijpt, opdat het niet vergeten wordt. Bij de in Winschoten geboren en in Heemstede woonachtige dichter lijken heimwee naar zijn geboortestreek en beduchtheid voor dit gewest 'waar wij letterlijk werden uitgeroeid' voortdurend om de voorrang te strijden. Opmerkelijk is dat hij in een en hetzelfde gedicht het Gronings en het Nederlands vaak vloeiend in elkaar laat overgaan; een curieuze vorm van taalhantering die hij vaker toepast.

De bundel *Monumentenzorg* bevat zeven balladen en gedichten. De ballade *De Rebbe van Reiderland* gaat over een kleine joodse plattelandsgemeente, waar de zoon van de rebbe verliefd wordt op de niet-joodse kleindochter van de sjabbesgooi, de man die 'zorgt veur sjoel-licht/veur klompkaggel ast koeld was'. Ze trouwen en de wijze rebbe spreekt berustend: het moest zo zijn. Nadat de Duitsers hun vernietigend werk hebben verricht, blijft de zoon van de rebbe ontheemd achter. In het schrijvende slotgedeelte gaat hij met zijn vrouw naar het sjoelgebouwtje en ensceneert daar een laatste dienst 'als man des gebeds die nu eerst recht om vergeving vecht'. Ontroerend is ook de *De baltekeie (bazuinblazer) van Finsterwolde*, de 'golden legende' van de eenvoudige Beer Bollegraf, sterk als een paard, wiens bazuin-geblaas tijdens de dienst zó betoverend klonk en zó lang duurde, dat zelfs God dacht: hoe is het mogelijk. Maar er zijn geen joden en er is geen sjofar (bazuin) meer; er wachten alleen nog doden op de sjofar der tijden.

Jaartijdlichtje

In de ballade *Enumatil* staan eens per jaar de klokken stil als de geest van Moos van der Rijs zich komt melden bij de vrouw die hem destijds heeft verraden. Indrukwekkend is ook het bittere gedicht *Abdiesgoul*, waarin de geesten van de lang gestorven joden nog eenmaal naar deze streken terugkeren en van God verlangen dat hij elk jaar één enkel jaartijdlichtje doet ontsteken. Wij hebben geen musea ter herdenking nodig, zegt de dichter, wacht u voor vals sentiment. Dat ene lichtje 'te teer voor welk gedicht, te zeer voor mijn ballade' is meer dan genoeg.

Saul van Messel **Monumentenzorg** Uitgeverij Nobilis, Oosterwolde. Prijs: f 20,-

Kees Visscher